

La magnètica atracció entre un centre educatiu i una institució d'excel·lència

Per **Victor Saura**

El resultat de posar a treballar conjuntament una institució educativa i una institució científica o cultural és la generació, gairebé instantània, d'un camp magnètic d'una força descomunal. L'entusiasme forada el mur de la rutina i els vincles traspassen els límits de la lògica.

Ho constatem a través de tres experiències on no coincideix ni l'etapa educativa ni el context geogràfic ni la forma que les parts tenen d'entendre's.

L'institut i el Museu del Ter, parella de fet abans del matrimoni

L'

institut del Ter es va instal·lar el 2013-14 en uns mòduls prefabricats que, cinc cursos després, continuen sent la seva llar provisional (a l'espera que algun dia arrenquin les obres de la definitiva). Uns mòduls no són el millor reclam per a un centre que ja havia nascut en un context difícil, ja que Manlleu té una llarga tradició d'escola concertada per a la gent de casa i aquest institut havia sorgit com a continuació natural d'una escola de primària de la localitat amb un alt percentatge d'alumnat immigrant. Una dada: el curs 2015-16 un total de zero famílies de Manlleu va triar l'institut del Ter en primera opció. Zero. Aleshores tenia un altre nom —institut de la Teuleria, ja que es troba en una finca on antigament hi havia hagut una fàbrica de teules— i sobretot tenia una altra imatge. Era, ras i curt, l'institut dels pobres i dels migrants.

“Quan vam ficar-nos aquí tots

sabiem on veníem”, recorda Trini Montero, la directora. Ferran Crespo va ser el director del centre que va impulsar el projecte Magnet. Havia llegit o sentit en algun lloc que la Fundació Bofill començava aquesta experiència i va intentar apuntar-s'hi. No només complien el requisit principal, com a centre amb una composició social desequilibrada, sinó que anaven de bracet amb un soci ideal, el Museu del Ter, l'única institució museogràfica d'aquesta localitat d'Osona, nascuda l'any 2004 per a la preservació del patrimoni industrial i cultural de la zona. Però va passar que en aquella primera fornada només hi entraven sis centres, i quan Crespo va picar a la porta, la llista estava tancada. “No hi hem entrat”, li va comentar Crespo a Carles Garcia, el director del museu. “Tant li fa, ens hi posem igualment”.

“Nosaltres hem funcionat com a parella de fet durant anys, fins que finalment hem pogut fer oficial la nostra relació”, resumeix Trini Montero. Els llavis ja havien provat la mel, i el gust era massa intens perquè cap dels dos preferís esperar-se a una segona convocatòria. Durant uns anys van navegar sols, fins que va arribar la convocatòria del 2018 i van poder entrar-hi. En aquest temps, s'han desenvolupat diversos projectes i, sobretot, el museu s'ha convertit en una aula més de l'institut: cada cop que el centre té un acte important s'utilitza la sala d'actes del museu, la jornada de portes obertes comença a l'institut i acaba al museu, s'hi fan també reunions de pares... i, òbviament, pels 179 alumnes de l'institut del Ter el museu és una segona casa. Alguns hi han fet de guies, altres han participat en la restauració d'objectes, tots han

El Museu del Ter s'ha convertit en una aula més de l'Institut del Ter.

L'alumnat de l'escola Tanit va poder descobrir els secrets marins dalt d'un vaixell de l'Institut de Ciències del Mar.

apès a conèixer la flora i la fauna autòctones passejant pel riu amb tècnics del museu... L'any 2017, l'exposició “Ca l'Esparter. Patrimoni de Manlleu i projecte educatiu” va suposar la implicació de tots els alumnes, que van restaurar els objectes i van participar en la producció. “Que fos una exposició de llarga durada va donar molta visibilitat al partenariat”, recorda Garcia.

La relació és tan estreta que no implica només els set empleats municipals del museu, més els que hi fan pràctiques, sinó que el director participa sempre que pot a les reunions de claustre, i parla dels alumnes i del centre en primera persona del plural. El nostre institut. Els nostres alumnes. I com que el museu ha assumit totalment l'objectiu del projecte, no s'ha limitat només a fer, sinó també a explicar. “Li hem donat molta importància a la comunicació, a explicar les coses que fem, els hem arrossegat una mica cap a aquesta cultura i per això hem fet vídeos i hem escrit articles sobre els diferents programes que hem fet plegats, amb l'objectiu de canviar la percepció del centre que té la població”, comenta Garcia. “El canvi ha estat copernicà”, afegeix. I segurament no tot és a causa del Magnet, ja que l'institut del Ter està regat de coratge metodològic: treballen per projectes i amb aprenentatge cooperatiu (amb el suport de la UVic), i també fan alguns projectes d'aprenentatge-servei, “però el Magnet hi té molt a veure”, considera Montero. El curs 2018-19 hi va haver ja 37 famílies de Manlleu que van posar l'institut del Ter com a primera opció en la preinscripció, gairebé el total de les places que s'ofereixen.

Institut de Ciències del Mar i escola Tanit, felices segones núpcies

C

om es relaciona una biòloga que estudia el plàncton marí amb un grup d'alumnes de P-3? Què pot ensenyar una oceanògrafa especialista en corrents marins a nens i nenes de sis anys? I amb els mestres, i amb les famílies d'aquests infants, com s'hi comuniquen, què els diuen?

Aquest és (o era) el repte majúscul al qual s'enfrontaven els científics de l'Institut de Ciències del Mar (ICM) quan els van proposar sumar-se a un projecte Magnet. L'ICM és un centre d'excel·lència situat a la Barceloneta, just davant la platja, que depèn del Consejo Superior de Investigaciones Científicas (CSIC), i en el qual treballen 300 científics de diverses disciplines relacionades amb el mar. Aquest era, bàsicament, el repte de la formadora, Victòria Carbó, especialista en didàctica de les ciències, i que ha estat qui ha fet possible que persones que parlaven dues llengües tan diferents (la de

barri del Besòs de Barcelona, per la qual cosa la relació amb la Tanit ha estat com unes segones núpcies. De la primera experiència van extreure bones sensacions i diversos aprenentatges, un dels quals que la coordinació del programa no podia recaure en una sola persona sinó en un equip. Ara en són quatre, de persones: la Carine Simon, la Vanessa Balagué i la Janire Salazar (totes dues de l'Àrea de Biologia Marina) i la María Vicioso (Àrea de Cultura Científica). Balagué és l'única que s'havia implicat en el primer Magnet: “No té res a veure la relació que tens amb els alumnes d'un centre Magnet que la que podem tenir quan ens criden d'una escola i ens demanen un taller sobre canvi climàtic. Els mestres ho treballen molt millor, quan arribem ens fascina tot el que ja saben els alumnes i tot el que volen saber”, diu Balagué.

En el primer Magnet la implicació dels científics de l'ICM va ser més reduïda. “Ho vam anar dient als qui pensàvem que tenien una certa vocació divulgadora”, recorda Balagué. En aquest segon es va decidir obrir la proposta a tota la casa i se n'han apuntat uns quaranta. Per Balagué, “aquest projecte també ens ha canviat molt, hi posem moltes hores però està sent un enriquit personal brutal, la gent surt encantada de les formacions”. “Cada cop que anem al centre tornem molt emocionats, amb una injecció d'energia enorme”, afegeix Simon.

la ciència i la de l'escola) acabessin entenent-se i compenetrant-se.

“A l'ICM tenen material de divulgació súper interessant”, diu Carbó, “però aquí no es tractava d'arribar al centre i disparar la informació, i tu ja l'entens perquè t'ho explico molt bé, sinó que es planifiquen quines activitats fem per a cada grup, què es fa abans i què es fa després; l'alumne té concepcions sobre els fets i els fenòmens, i tu has de treballar a partir d'on està l'alumne per fer emergir aquestes idees”. El Magnet amb l'escola Tanit, de Santa Coloma de Gramanet, ha començat aquest curs: de moment, tots els alumnes de 2n a 6è han passat ja per l'ICM, mentre que els científics s'han desplaçat a l'escola per als grups de P-3 a 1r.

“Per a nosaltres ha estat superinteressant, perquè no teníem ni idea de pedagogia i hem après a explicar les coses despertant la seva curiositat, que es facin preguntes i es vagin aproximant al que tu vols que entenguin”, opina Carine Simon, membre del departament d'Oceanografia Física i Tecnològica de l'ICM. El primer contacte de Simon amb els alumnes de la Tanit va ser per videoconferència mentre era en una expedició per aigües del Brasil amb el vaixell científic Hespérides. Setmanes després, la van conèixer en persona al centre. No responia, òbviament, al que havien imaginat els nens quan els mestres els van demanar que descrivissin un científic.

Per a l'ICM aquesta ha estat una segona relació amb el programa Magnet. Va entrar al projecte pilot del 2012, amb les escoles Eduard Marquina i Concepció Arenal, situades a tocar l'una de l'altra al

“Cada cop que anem a l'escola tornem molt emocionats, amb una injecció d'energia enorme”, diu l'oceanògrafa de l'ICM Carine Simon

La creació de vincles entre aquests dos mons té un moment iniciàtic fonamental. “L'escola ens havia d'explicar les seves necessitats i veure com la podíem ajudar, però per saber què ens poden demanar primer han de saber què fem aquí”, explica Balagué, “o sigui que vam organitzar una gimcana a la platja amb tot el claustre”. També es va organitzar un dia per a les famílies. Les van convidar a visitar l'ICM, fills inclosos, que en alguns casos feien tasques d'interpret. Es van omplir dos torns, i les que van quedar fora estan en llista d'espera per quan es torni a organitzar una nova visita. “Té un impacte molt positiu que aquests pares que han estat aquí ho expliquin després al forn del barri”, assenyala Victòria Carbó.

L'escola Sagarra i el Macba, cita a cegues i amor etern

A

l'escola Josep Maria de Sagarra, situada a la ronda de Dalt, just a la frontera nord del districte de Gràcia, "quan es feien reunions de portes obertes no venia gairebé ningú", explica Isabel Corral, la seva actual directora. També es van deixar de fer reunions d'inici de curs amb els pares de P-3 perquè algun cop els havia passat que un pare havia canviat el seu fill de centre després de constatar que la major part dels seus companys serien d'origen immigrant. Ningú sap ben bé per què aquest *cole* va desenvolupar l'estigma. Però està clar que estava totalment enquistat. A mitjans dels 2000 l'edifici (que era del 1973) es va reformar de dalt a baix. Es va tractar d'un primer intent de rentat de cara per bandejar la segregació escolar. Intent fallit.

Tot això ja és el passat, ja que en els darrers anys la situació ha canviat substancialment. Ara tenen una diversitat *equilibrada*, els grups estan

plens (o gairebé) —i per tant pateixen menys els efectes de la matrícula viva—, i cada any fan portes obertes i reunions de principi de curs, amb assistència elevada de famílies. De fet, no són reunions estàndard, sinó que tenen un punt de performances. Ah! I a l'escola no es decoren les parets. S'hi fan instal·lacions artístiques.

Bona part del mèrit d'aquest canvi l'equip de mestres l'atribueix a l'aliança Magnet amb el Macba, que es va iniciar el 2012 i va acabar —oficialment— quatre anys més tard. Va acabar el programa, però no la relació. Tot allò que van estar fent conjuntament durant quatre cursos, que és tot allò que els dicta la imaginació a uns i a altres, ho han seguit fent en els dos darrers. "Continuem enamorats", assevera Corral.

Els inicis, però, van ser com els d'una cita a cegues. "No teníem ni idea de quina relació havíem de tenir ni com, només sabíem que no havíem de veure el museu com un centre de recursos". Un equip nodrit del Macba es va desplaçar a l'escola, i un altre dia tot el claustre va visitar el museu fins a les entranyes, allò que el públic no veu. "Ens vam conèixer, va anar molt bé, i tots vam pensar: i ara què?", recorda Maria Iglesias, secretària. Les mestres del Sagarra havien estat fent una formació en expressió artística amb Dimas Fàbregas, mestre de plàstica, avui director de l'escola la Immaculada (de Vilassar de Dalt) i aleshores formador de l'institut de Ciències de l'Educació de la UAB. Fàbregas va ser formador Magnet de l'escola durant quatre anys, la clau de volta en la transformació pedagògica del centre i la conversió de l'equip docent en una comunitat

reflexiva. "Amb ell vam començar a obrir els ulls per veure com podíem articular aquest projecte, ell ens dona les bases per vincular l'art amb el currículum de llengua, o de medi, o amb les competències que s'han de treballar en cada etapa, i fer participar tothom".

Però un moment tan o més cabdal, conclouen les mestres del Sagarra, es va produir amb l'aparició de Yolanda Jolis, coordinadora d'educació del Macba, que va començar a assistir als claustres i a fer propostes per vincular les activitats de l'aula amb les del museu. Jolis se segueix comunicant regularment amb la mestra referent designada pel claustre. Elles dues constitueixen el pont per on es canalitzen les sinergies entre l'escola i el museu. De fet, al llarg d'aquests anys mai hi ha hagut res semblant a un cronograma de les accions a dur a terme, sinó que "han anat sorgint", diu Corral. El museu és, sobretot, una font d'inspiració.

"El primer cop que vam anar al Macba recordo que ens miràvem entre nosaltres i ens dèiem, "i això què és?". Tots anàvem amb por, dient que d'art no en sé res, o que dibuixo fatal... Ara hi anem i el que pensem és que això o allò em pot servir per a aquest projecte o per abordar aquesta part del currículum", comenta Torres. Algun cop els visita un artista que col·labora amb el Macba. Altres cops un suggeriment de Jolis pot ajudar-los a lligar el projecte que està treballant una aula amb l'obra d'un artista, hagi o no exposat al Macba.

Al llarg del curs tots els alumnes passen pel Macba en algun moment, mentre que el claustre comença i tanca el curs també al museu,

La col·laboració (i l'enamorament) entre el Macba i l'escola Sagarra s'ha mantingut malgrat que el programa Magnet va finalitzar oficialment fa dos anys.

Els nens i nenes de l'escola Josep Maria de Sagarra aprenen amb professionals del Macba implicats en el projecte.

on Jolis convida algun artista amb el qual fan algun taller. Però el que passa entremig és imprevisible. L'art en les seves múltiples expressions es va escolant pels diferents projectes dels alumnes del Sagarra, de P-3 a 6è. "Van veient que el llenguatge artístic va més enllà de la pintura i el dibuix, perquè han vist artistes que treballen amb el so, el vídeo, els volums, els espais..." Tota l'escola està impregnada d'aquesta mirada artística —el Macba hi va enviar uns comissaris que van assessorar el claustre sobre els usos dels diferents espais—, i fins i tot a les parets ressalta una franja central a l'altura dels ulls, que en diuen zona expositiva i està pintada amb el mateix blanc del Macba.

"Hem après que l'art no jutja", comenta la cap d'estudis; "no tothom dibuixa igual, ni tothom s'expressa igual, sinó que cadascú ho fa com li surt de dins; aquesta és la mena de mirada que ens vincula amb el Macba, i per això intentem que els alumnes s'expressin amb total llibertat".

Mogudes que criden l'atenció de l'entorn

L'aliança Magnet no només ha donat un ampli ventall d'oportunitats vivencials als seus alumnes, sinó que ha permès als centres fer-se veure en el seu entorn. L'estigma sempre ve acompanyat d'invisibilitat. Trencar-la, doncs, és un pas essencial.

Així, per exemple, el setembre de 2014 l'escola Sagarra va tenir aparcat al carrer del costat el MuMo (acrònim de Museu Mòbil), un enorme tràiler que circula per tot Europa transportant una exposició d'art contemporani per acostar-la als infants. Aquells dies passava per Barcelona i el Macba va tenir la pensada de suggerir que s'estacionés al costat del Sagarra. Les dimensions del remolc criden de seguida l'atenció, i durant tres dies es van succeir les visites dels nens. A la inauguració hi va anar la fundadora del MuMo mateix, Ingrid Brochard, però també directius del Macba i representants del Departament d'Ensenyament i del districte de Gràcia.

A Santa Coloma de Gramanet han viscut una moguda similar durant el primer trimestre d'aquest curs. L'ICM va portar fins a l'escola Tanit una rèplica d'un submarí

científic, un contenidor metàl·lic de dimensions considerables on els nens entren en petits grups per experimentar el que senten els científics quan baixen al fons marí. El submarí tenia un component didàctic (els mestres havien rebut una formació prèvia sobre els aspectes que calia treballar), però també un innegable impacte exterior. A l'acte de benvinguda hi va anar l'alcaldesa en persona, Núria Parlon, i durant el cap de setmana també el van poder visitar les famílies del barri, guiades pels alumnes del Tanit mateix.

A Manlleu els alumnes de l'institut del Ter han deixat una petjada molt visible per tot aquell qui passa prop del centre. Arran del projecte de Ca l'Esparter en va néixer un altre, que van batejar amb el nom de VimeTer, consistent en aprendre a manipular el vímet (les branques dels salzes que creixen a la vora del Ter) per fer-ne construccions. L'any passat, amb l'ajuda d'un cisteller, els alumnes van aixecar dues estructures vegetals vives (un passadís cobert i una cabana) que floreixen a la primavera i reben qualsevol visitant que s'apropi a l'institut. De nou, un projecte ple d'aprenentatges (els alumnes es van familiaritzar amb els oficis de l'esparteria i cistelleria, però també van treballar el bosc de ribera i el disseny d'estructures) amb molta potència de portes enfora.

L'escola Tanit va tenir uns dies una rèplica d'un submarí cedida per l'ICM.

El museu MuMo va estar aparcat uns dies al costat de l'escola Sagarra i això va ajudar a cridar l'atenció dels veïns i veïnes del barri.

Els alumnes de l'institut del Ter van construir dues estructures vegetals vives fetes amb fibres naturals de riu.

